МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ

Уманський національний університет садівництва

Кафедра соціально-гуманітарних і правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної роботи
_____Мальований М.І.
«___»_____2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

Освітній ступінь: **Доктор філософії**

Спеціальність: **103 «Науки про Землю»**

Освітньо-професійна програма

Факультет **Плодоовочівництва, екології та захисту рослин**

Умань – 2019

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія науки» для докторів філософії спеціальності 103 «Науки про Землю». – Умань, Уманський НУС, 2019. – 16 с.

Розробник доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін _____Ямчук П.М.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін. Протокол № **1** від **30 серпня** 20**19** року.

Завідувач кафедри, доцент _____ Машковська Л.В.

Схвалено науково-методичною комісією факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин

Протокол № **1** від **30 серпня** 20**19** року.

Голова комісії _____ _____

30 серпня 2019 року

©Уманський національний університет садівництва, 2019 рік
©Ямчук П.М., 2019 рік

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів – 4</td><td>Галузь знань
20
Аграрні науки та продовольство</td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Модулів - 3</td><td rowspan="4">Спеціальність 202 «Захист і карантин рослин»</td><td colspan="2">Рік підготовки</td></tr>
<tr><td>1-й</td><td>2-й</td></tr>
<tr><td>Індивідуальне науково-дослідне завдання
_____
(назва)</td><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин - 120</td><td>1-й</td><td>2-й</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Тижневих годин для денної форми навчання:

Аудиторних –

Самостійної роботи студента –</td><td rowspan="6">Освітній ступінь: доктор філософії</td><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td>10 год</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>8 год.</td><td>год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>102 год.</td><td>год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: іспит</td></tr>
</table>

Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної й індивідуальної роботи становить (%):
для денної форми навчання – 15:85
для заочної форми навчання –

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є формування комплексу теоретичних знань з питань філософії науки з'ясування основних стратегій наукового дослідження і історичних підстав формування наукового знання.

Завдання:

- розвиток у магістрантів здатності осмислення актуальних проблема філософія науки як сучасної світової традиції філософського осмислення природи науки;
- формування науково-методологічного світогляду на основі знання особливостей сучасної науки;
- вдосконалення навичок наукового осмислення дійсності.

Програмними результатами вивчення дисципліни є:

1. Критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах.
2. Обґрунтовувати та управляти проектами, генерувати підприємницькі ідеї.
3. Забезпечувати особистий професійний розвиток та планування власного часу.

Процес вивчення дисципліни «Філософія науки» спрямований на формування наступних компетенцій:

- здатність до критичного аналізу та оцінці сучасних наукових досягнень, генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких і практичних завдань, в тому числі в міждисциплінарних областях;
- здатність проектувати і здійснювати комплексні дослідження, в тому числі міждисциплінарні, на основі цілісного системного наукового світогляду з використанням знань в області історії і філософії науки;
- готовність брати участь в роботі українських і міжнародних дослідницьких колективів за рішенням наукових і науково-освітніх завдань;
- здатність використовувати основи знань в області філософії науки для вирішення проблем в міждисциплінарних областях
- здатність планувати і вирішувати завдання власного професійного та особистісного розвитку.

В результаті освоєння дисципліни магістрант повинен:

знати: сучасні концепції філософії науки;

вміти: аналізувати сучасні проблеми філософії науки;

володіти: концептуальним і методологічним апаратом сучасної філософії науки.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Тема 1. Філософія науки як частина філософії. Статус філософії науки в структурі філософії.

Філософія об'єктивності і проблематика філософії науки. Проектне відношення філософії до виникає науці. Атомізм, платонізм, арістотелізм.

Філософія суб'єктивності: дослідження умов можливості наукового знання. Філософія експериментального природознавства і індуктивна методологія науки Ф. Бекона. Cogito Р. Декарта як першооснова філософії як мудрості.

Скептична філософія науки Д. Юма. І. Кант про умови можливості математики і теоретичного природознавства; про синтез метафізики, математики та досвіду як умови можливості формування фізики як науки у власному розумінні.

Філософія інтерсуб'єктивності; родова сутність людини, практика, мова, культура, історія як інтерсуб'єктивності контексти дослідження наукового пізнання.

Тема 2. Філософія науки: проблеми взаємовідносин.

Концепції історіографії науки. Постпозітівізм про роль історії науки.

Оцінка тези: філософія науки без історії науки безпредметна, а історія науки без філософії науки неконцептуальний.

Опозиція кумулятивізму і антікумулятівізма в історіографії науки.

Історія науки і її раціональні реконструкції. Раціональна реконструкція як ключ до розуміння реальної історії науки.

Концепція нормальної науки. Нормальна наука як рішення головоломок.

Пріоритет парадигм. Аномалії і виникнення наукових відкриттів в історії науки.

Криза і виникнення наукових теорій.

Революції як зміна погляду на світ. Прогрес, який несуть революції в історії науки. Парадигми і структура наукового співтовариства. Парадигми як набори приписів для наукової групи. Парадигми як загальновизнані зразки. Неявне знання і інтуїція. Зразки, несумірність і революції.

Традиції, стиль мислення і творчість. Нові методологічні ідеї і зміна стилів мислення.

Наукові революції як корінні перетворення основних наукових понять.

Різноманіття і багатосторонність наукових революцій.

Наступність у розвитку знання і проблема співвідношення наукових теорій один з другом. Взаємозв'язок наукових і технічних революцій. Диференціація та інтеграція в науці. Нерівномірність розвитку різних наукових областей і дисциплін в історії науки.

Тема 3. Світоглядні контексти науки. метафізичний і антиметафізичні дискурси в історії і філософії науки.

Світоглядні контексти реальної історії науки, їх вплив на наукове мислення і наукову практику.

Метафізика реальності і метафізика раціональності. Їх статус в практиці наукового дослідження. Додаткові типи метафізики як необхідні передумови наукового пізнання. Раціональність і реальність як конститутивні теми філософії науки.

Позитивізм як програма елімінації метафізичних смислів з філософії і наукового пізнання. Її проблеми.

Історична еволюція позитивізму як переосмислення установок програми в світлі фактів історії науки і як реакція на критику. Емпіризм, феноменалізм і логіцизм неопозитивізму. Логічний позитивізм про філософію як логічному аналізі мови науки. Логічний позитивізм про принцип верифікації і його функціях в науковому пізнанні.

Постпозітівізм і зміна його ставлення до метафізичним сенсів.

Реалізм і мета науки. Поняття емпіричного реалізму. Різниця позитивних підстав теорії (джастіфікаціонізма) і критичних підстав теорії (критичний раціоналізм). Пояснення як мета науки.

Тема 4. Онтологія науки. Опозиція наукового реалізму і інструменталізму в історії і філософії науки.

Онтологія буденного і наукового пізнання. Специфіка об'єктів мови науки, об'єктів теоретичного та емпіричного рівнів наукового знання, об'єктів аналітичних і синтетичних висловлювань.

Наукове пізнання як виробництво обґрунтованого знання про предметах нашого досвіду. Проблема реальності предметів нашого досвіду. Проблема реальності предметів наукового знання. Об'єкти теорії і предмети спостереження, вимірювання і експерименту: проблема їх реальності. Опозиція наукового реалізму і інструменталізму, їх оцінка.

Наукова феноменологія як феноменотехніка.

Роль наукової картини світу, філософських категорій і принципів, уявлень здорового глузду в дослідницькому процесі соціально-гуманітарних наук.

Різниця часу як параметра фізичних подій і часу як загального; його умови і заходи становлення людського буття, здійснення життя. Наукова картина світу як онтологія мови науки.

Модуль 2.

Тема 5. Епістемологічна проблематика науки. Наукове знання як диференційована цілісність, проблеми його істинності й обґрунтованості.

Співвідношення епістемології і мови в аналізі наукового знання. Мова як система правил, яка з'єднує символи і факти за допомогою функції значення символів.
Наука як дедуктивно впорядкована система синтетичних тверджень, інформують нас про фізичний світ.
Теми наукового знання, наукової істини і її обґрунтування. Проблеми істинності і раціональності в соціальних і гуманітарних науках.
Раціональне, об'єктивне, істинне в соціальних і гуманітарних науках.
Класична і постнекласична концепції істини в соціальних і гуманітарних науках. Проблема істини в світлі практичного застосування соціальних і гуманітарних наук. Плюралізм і соціологічне вимога відсутності монополії на істину.
Релятивізм, психологізм, історизм в соціальних і гуманітарних науках і проблема істини.
Проблема істини в науковому пізнанні. Епістемологічні критерії науковості. Веріфікаціонізма. Фальсіфікаціонізм. Естетичні критерії вибору теорій.
Аргументи за реалізм здорового глузду і проти теорії пізнання здорового глузду. Критика теорії пізнання, заснованої на здоровому глузді. Нарис еволюційної епістемології. Контекстуальна зумовленість всякого знання світоглядними смислами. Істина і правдоподібність як цілі наукового дослідження. Проект епістемології без суб'єкта знання. Епістемологія і третій світ. Біологічний підхід до третього світу. Об'єктивність і автономія третього світу. Причинні відносини трьох світів. Об'єктивність третього світу і його обумовленість діяльністю людини.
Обґрунтування знання про предметах нашого досвіду як тема наукової раціональності. Поняття наукової раціональності, її історичні типи. А. Пуанкаре про природу наукової гіпотези, її ролі в постнекласичному типі наукової раціональності. Оцінка тези про те, що раціональність є однією з багатьох традицій, а не стандарт, з яким повинні узгоджуватися всі традиції.

Тема 6. Наукове пізнання. Природа цінностей. Оцінки і цінності, ідеали і норми науки. Їх зміни в історії науки.

Ідеали і норми вивчення та їх соціокультурна визначеність. Система ідеалів і норм як схема методу діяльності. Методологічні функції «предпосилочних знань» і регулятивних принципів в науці. Явні і неявні ціннісні передумови як слідства комунікативності СГН. Оціночні судження в науці і необхідність «ціннісної нейтральності» в соціальному дослідженні. Оцінки і цінності, ідеали і норми наукового дослідження.
Функціонування оцінок і цінностей, ідеалів і норм дослідження в соціальних і гуманітарних науках. Позанаукові критерії (принципи краси і простоти) і їх

роль в соціально-гуманітарному пізнанні. Принципи логіки соціальних наук, їх аксіологічна обгрунтування. 'Коммуникативность в науках про людину, суспільство та культуру: методологічні слідства і імперативи Народження знання в процесі' взаємодії «коммуніціруючіх індивідів». Комунікативність (спілкування вчених) як умова створення нового соціально-гуманітарного знання і вираз соціокультурної природи наукового пізнання.

Наукові конвенції як необхідність і наслідок комунікативної природи пізнання. Моральна відповідальність вченого за введення конвенцій. Индоктринация - впровадження, поширення та «навіювання» будь-якої доктрини як один з наслідків комунікативності науки. Аксіологічна специфіка сцієнтизму і антисцієнтизму

Тема 7. Методологія наукового пізнання і історія науки.

Поняття методології науки. Проблеми побудови теорії наукового методу. Чому методологічні рішення необхідні? Натуралістичне розуміння методології науки. Дескриптивная методологія науки. Конвенціональне розуміння методології науки. Методологічні правила як конвенції. Нормативна методологія науки. Індуктівізм і дедуктівізм як версії методології науки. Проблема індукції і проблема демаркації і їх місце в проблематиці методології науки

Опозиція монізму і плюралізму в методології науки. Редукціонізм методологічної програми Р. Декарта і антіредукціонізм методологічної програми Г. Башляр. Плюралістична методологія науки, її підстави і проблеми. Неопозитивізм і постпозітівізм як програми постановки, аналізу і вирішення філософсько-методологічних проблем науки. Критичне порівняння методологічних концепцій: реальна історія як пробний камінь її раціональних реконструкцій. Фальсіфікаціонізм як метакрітерій: історія «фальсифікує» фальсіфікаціонізм (і будь-яку іншу методологічну концепцію). Методологія історіографічних дослідницьких програм.

Реальна історія в різного ступеня підтверджує свої раціональні реконструкції. Проти апріорістского і антитеоретической підходів до методології науки. Фальсифікація і методологія науково-дослідних програм, рогрессівний і регресивний зрушення проблеми. Негативна евристика: «тверде ядро» програми. Позитивна евристика: конструкція «захисного пояса» і відносна автономія теоретичної науки.

Оцінка тези про те, що суворе дотримання правил наукової раціональності затримало б прогрес науки. Оцінка тези про нездатність філософії описати науку в цілому, сформулювати метод відділення наукових праць від ненаукових сутностей, таких, як міфи. Наукова картина світу як форма

систематизації знання, як наукова дослідницька програма. Філософські ідеї як евристика наукового пошуку. Проблема індукції. Усунення психологізму. Дедуктивна перевірка теорій, досвід як метод науки. Спростовуваність як критерій демаркації. Проблема «емпіричного базису» науки. Об'єктивність наукового знання. Типи наукового знання. Емпіричний і теоретичний рівні критерії їх розрізнення. Структура емпіричного знання. 'Дані спостереження як тип емпіричного знання. Емпіричні залежності і емпіричні факти. Процедури формування факту. Проблема теоретичної визначеності факту. Структури теоретичного знання. Первинні теоретичні моделі і закони.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	Денна форма				
		Л	С	Лаб	Ін	С.Р.
Модуль 1						
Тема 1. Філософія науки як частина філософії. Статус філософії науки в структурі філософії.		0,5	0,25			15
Тема 2 Філософія науки: проблеми взаємовідносин.		0,5	0,25			15
Тема 3. Світоглядні контексти науки. метафізичний і антиметафізичні дискурси в історії і філософії науки		1	0,5			15
РАЗОМ ЗА МОДУЛЕМ 1	**48**	**2**	**1**			**45**
Модуль 2.						
Тема 4. Онтологія науки. Опозиція наукового реалізму і інструменталізму в історії і філософії науки.			1,5			15
Тема 5. Епістемологічна проблематика науки. Наукове знання як диференційована цілісність, проблеми його істинності й обґрунтованості		2	1,5			15
РАЗОМ ЗА МОДУЛЕМ 2	**37**	**4**	**3**			**30**
Модуль 3.						
Тема 6. Наукове пізнання. Природа цінностей. Оцінки і цінності, ідеали і норми науки. Їх зміни в історії науки.		2	2			14
Тема 7 Методологія наукового пізнання і історія науки.		2	2			13
РАЗОМ ЗА МОДУЛЕМ 3	**35**	**4**	**4**			**27**
ВСЬОГО ГОДИН	**120**	**10**	**8**			**102**

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Тема 1. Філософія науки як частина філософії. Статус філософії науки в структурі філософії.	0,25	
2.	Тема 2 Філософія науки: проблеми взаємовідносин.	0,25	
3.	Тема 3. Світоглядні контексти науки. метафізичний і антиметафізичні дискурси в історії і філософії науки	0,5	
4.	Тема 4. Онтологія науки. Опозиція наукового реалізму і інструменталізму в історії і філософії науки.	1,5	
5.	Тема 5. Епістемологічна проблематика науки. Наукове знання як диференційована цілісність, проблеми його істинності й обґрунтованості	1,5	
6.	Тема 6. Наукове пізнання. Природа цінностей. Оцінки і цінності, ідеали і норми науки. Їх зміни в історії науки.	2	
7.	Тема 7 Методологія наукового пізнання і історія науки.	2	
Всього		**8**	

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Тема 1. Філософія науки як частина філософії. Статус філософії науки в структурі філософії.	15	
2.	Тема 2 Філософія науки: проблеми взаємовідносин.	15	
3.	Тема 3. Світоглядні контексти науки. метафізичний і антиметафізичні дискурси в історії і філософії науки	15	
4.	Тема 4. Онтологія науки. Опозиція наукового реалізму і інструменталізму в історії і філософії науки.	15	
5.	Тема 5. Епістемологічна проблематика науки. Наукове знання як диференційована цілісність, проблеми його істинності й обґрунтованості	15	
6.	Тема 6. Наукове пізнання. Природа цінностей. Оцінки і цінності, ідеали і норми науки. Їх зміни в історії науки.	14	
7.	Тема 7 Методологія наукового пізнання і історія науки.	13	
Всього		**102**	

7. Індивідуальні завдання

Написання рефератів на задану тему

8. Методи навчання

За основними дидактичними завданнями в рамках вивчення дисципліни використовуватимуться методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок. За джерелом знань використовуватимуться словесні, наочні та практичні методи навчання. За характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів використовуватимуться проблемний, евристичний,

дослідницький, репродуктивний методи навчання. З цією метою передбачається проведення лекцій, практичних занять, інтерактивних занять, самостійної та індивідуальної роботи студентів, консультацій.

9. Методи контролю

1. Опитування.
2. Модульний контроль.
3. Тестовий контроль.
4. Залік.

10. Розподіл балів

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
МОДУЛЬ 1			МОДУЛЬ 2				
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	70
10	10	10	10	10	10	10	

Шкала оцінювання: національна та ESTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ESTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90-100	A	ЗАРАХОВАНО
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Методичні вказівки, що розроблені автором

12. Рекомендована література

Основна

1. Араб-Оглы Э.Н Обозримое будущее социальные последствия НТР Год 2000. - М,1986.
2. Арефьева Г.С. Общество. Познание. Практика. - М, 1988.
3. Аристотель. Метафизика. Соч.: В 4 т. - М., 1976. -Т.1.
4. Арон А. Этапы развития социологической мысли. - М., 1992.
5. Барулин В.С. Социальная философия. - М., 1993. - 4.1, 2.

6. Бердяев Н. Эрос и личность. - М., 1989.
7. Бердяев Н. Истоки и смысл русского коммунизма. - М., 1990.
8. Бердяев Н. Смысл истории. — М., 1992.
9. Бердяев Н. О назначении человека. - М- 1993.
10. Бохеньский Ю. Сто суеверий. - М.- 1993.
11. Бродедь Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - М., 1986. - Т.1; 1989.-Т.2; 1992.-Т.З.
12. Бубинин Н.Н. Что такое человек, - М., 1985.
13. Буржуазная философская антропология XX в. - М., 1986.
14. Введение в философию: Учебник для вузов: в 2-х ч. - М., 1989.
15. Вебер М. Избранные произведения. М.. 1990.
16. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. - М., 1986.
17. Воецкая Т. Социальная философия. - Одесса, 1997.
18. Волков А.И. Человеческое измерение прогресса. — М- 1990.
19. Вормс Р. Общественный организм - - СПБ. 1897.
20. Всеобщая Декларация прав человека. Декларация прав и свобод человека и гражданина. - М. 1993.
21. Гадамер Х. Истина и метод. Основы философской герменевтики. - М., 1989.
22. Гегель Г.В.Ф. Философия истории. — Спб., 1993.
23. Гегель Г.В.Ф, Философия права. - М.. Мысль, 1990.
24. Гельвеций К. О человеке. Соч. в 2 томах. - М., 1974. - Т.2.
25. Глобальная экологическая проблема - М., 1990.
26. Гоббс Т. Левиафан *II* Соч.: В 2-х т. - М., 1991. - Т.1.
27. Гумилёв Л.Н. Этногенез и биосфера земли. - М., 1993.
28. Дюркгейм Э. Методы социологии. - Киев, 1999.
29. Ильенков Э.В. Что такое личность? /'7 С чего начинается личность. — М.. 1984.
30. Камшидов М.М. Эволюция биосферы. - М., 1987.
31. Камю А. Бунтующий человек. - М.. 1990.
32. Канке В.А. Философия. Исторический и систематический курс: Учебник для вузов. - М., 2000.
33. Кантор К.М. История против прогресса. - М., 1997.
34. Каримский А.М Социальный биологизм. - М., 1981.
35. Карпинская Р.С., Никольский С.А. Социобиология. - М., 1988.
36. Коград Н.И. Запад и Восток. М., 1990.
37. Кон И. В поисках себя. - М., 1996.
38. Леви Стросс К. Структурная антропология. - М., 1990.
39. Лоренц К. Агрессия /так называемое зло/. - М., 1995.
40. Мальтус Т. Опыт о законе народонаселение. - М., 1995.
41. Мир философии: В 2-х ч. - М., 1991.
42. Моисеев И.Н. Пути к созиданию. - М., 1992.
43. Мотрошилова Н.В. Рождение и развитие философских идей. - М., 1991.

44. Общественное создание и его формы. — М., 1986.
45. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия. - М., 1991.
46. Печчеи А. Человеческие качества. - М, 1995.
47. Пико делла Мирандола. Речь о достоинстве человека /У Эстетика Ренессанса. Антология: В 2 т. - М., 1981. - Т.1.
48. Платон. Государство / Соч.: В 4 т. - М., 1994. - Т.З.
49. Подлесный М. Н. Ценности личности: современные дискуссии и представления// Вестник Днепропетровского университета. – 2001.- Вып.8. – С. 69-73.
50. Правовая культура и вопросы правового воспитания. - М., 1974.
51. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции. - М., 1991.
52. Сартр Ж.П. Экзистенциализм - зто гуманизм /. Сумерки ботов. - М-,]989.
53. Сергеев Б.Ф. Высшая форма организованной материи - М., 1997.
54. Современная западная социология. Словарь. — М., 1990.
55. Современная философия: Словарь и хрестоматия. - Ростов-н/Д 1995,
56. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. - М., 1992.
57. Социальная философия. Учебное пособие. За ред. Соколова С.В. – Москва., 2003.
58. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. - М., 1987.
59. Тойнби А. Постижение истории. - М, 1991.
60. Толстых В. И. Сократ и мы. - М., 1990.
61. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія: У 2 кн. Книга Хронологично-тематичний огляд. - Харків: Ун-т внутр. Справ, 1999.
62. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки / За ред. А.С. Гальчинського. - К.: НІСД, 2003. - 328 с
63. Фейербах Л. Сущность христианства. - М., 1965.
64. Филатов В.П. Научное познание и мир человека. - М., 1990.
65. Философия: учебник для высших учебных заведений / Под ред. В.П. Кохановского. - Ростов н/Д. 1999.
66. Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник. - К., 1994.
67. Філософія. Навч. посібник 1.Ф. Надольного. -К., 2001.
68. Філософія: Підручник / За ред. Горбача Н.Я. - Львів, 1995.
69. Философия. Университетский курс. / за ред. С.А.Лебедева. – Москва, 2003.
70. Франк С. Духовная жизнь общества. - М., 1997.
71. Фрейд 3. Введение в психоанализ. - М., 1991.
72. Фрейд 3. Психология бессознательного. - М., 1989.
73. Фромм Э. Иметь или быть. - М, 1990.
74. Фромм Э. Душа человека. - М.- 1992.
75. Цибра М.Ф., Кавалеров А.1. Філософія. Курс лекцій. - 1997.
76. Шаповалов В.Ф. Основы философии. От классики к современности: Учеб.
пособие для вузов, - М., 1999.

77. Шахназаров Г.Х. О концепции общественного развития " Социологические исследования. - 1994. - №10.
78. Шпенглер О. Закат Европы. - М., 1993.
79. Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. - М., 1992.
80. Щедровицкий П. Г. Философия образования. - М., 1996.
81. Юнг К. Проблемы души нашего времени. - М., 1993.
82. Ясперс К. Смысл и назначение истории. - М., 1991.

Публікації у книжкових та періодичних виданнях

1. Бахтин М.М. К философии поступка //Философия и социология науки и техники. Ежегодник 1984-1985.-М., 1986.
2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. - М., 1986.
3. Бойко В.Ю. Типология ценностньых позиций и состояние кризисного сознания // Ценностные ориентации личности, пути и способьі их формирования /Тезисы докл. научн. конф.- Петрозаводск, 1984.
4. Вовканыч С. Общество: между прошлым и будущим // Философ. И социолог. Мысль. – 1996. - № 7-8.
5. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма // Вебер М. Избр. произведения. - М., 1990.
6. Давыдов Ю.Н. История теократической социологии/./ Социол. исслед. - 1993. - №5.
7. Диалог цивилизаций: Восток-Запад // Вопросы философии. - 1993. - №6.
8. Енгельс Ф. Диалектика природи // Маркс К., Енгельс Ф. Соч. в 20 т. - Т.4.
9. Зубец В. М. Два типа ценносных изменений// Философские науки. – 2000.- №4. – С. 69-74.
10. Киселев Г.С. Смыслы и ценности нового века // Вопросы философии. – 2006.-№4.
11. Кравченко И.И. Политические и другие социальные ценности// Вопросы философии-2005-№ 12.
12. Кривцун О.А. Ритмы искусства и ритмы культуры: формы исторических сопряжений // Вопросы философии –2005-№6.
13. Кудрявцев Ю.В. Знание правовой нормы // Сов. государство и право. - 1983. - № 9.
14. Нерсесянц В.С. Правовое государство история и современность // Вопросы философии - 1989. - №2.
15. Рассел Б. История западной философии. Гл. XVII "Карл Маркс" // Общественная мысль. Исследования и публикации. - Вып 2. - М., 1990.
16. Федотова В.Г. Факторы ценностных изменений в третьем тысячелетии // Вопросы философии –2005-№11.
17. Франк С. Смысл человека // Вопросы Философии. - М., 1989.
18. Хабермас Ю. Понятие индивидуальности // Вопросы философии. -

1989. - №2.
19. Юркевич П. Д. З науки про людський дух // Вибране. - К., 1993.
20. Яхнин Е.Д. Эволюция и будущее человеческого социума // Вопросы философии –2006 - №5.